

Yslam dünýäsi alaçsyz, munuň çözgüdi nämede?

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Yslam dünýäsi alaçsyz, munuň çözgüdi nämede? YSLAM DÜNYÄSI ALAÇSYZ, MUNUŇ ÇÖZGÜDİ NÄMEDE?

Yslam dünýäsiniň häzirki başdan geçirýän tragediýasy hakykatdanam ýüregiň gyýym-gyýym edýär. Indoneziýadan Marokka, Gazagystandan Sudana çenli yslam geografiýasynda diňe ýonekeý adamlar däl, hökümétlerem, ýerli dolandyryş edaralaryda, döwletlerem özlerini alaçsyz we güýcsüz duýýar. Şonuň üçinem iki milliard adamyň ýüregi alada-gaýydan we gahar-gazapdan doly.

Munuň sebäbi on aý bäri Gazada dowam edip gelen musulman genosidi, munam az görýän ýaly Ysraýylyň guduz açan ýaly beýleki musulman ýurtlara agyz urmagy, döwlet ýolbaşçylaryny, ýokary wezipeli işgärleri iň rehimsiz we adamkärçilige

sygmaýan ýollar bilen öldürmegi, ýok etmegi.
Musulmanlary örteýän zadam, iki asyra golaý wagt bări demokratiýa, adam hukuklary, şahsy azatlyklar ýaly temalarda başgalara akyl satýan, tankyt edýän, ýazgarýan Günbatar siwilizasiýasynyň bu genosidi duruzjak bolmagyň gamyny iýmek beýlede dursun, gaýtam tersine, ähli mümkünçilikleri bilen ganojak jöhitleri goldamagy we arkasynda durmagy boldy. Iň ýamany-da bütin bu zatlaryň garşysynda elli garaşsyz ýurtdan ybarat gojaman dünýäniň hiç zat etmezligi, bialaç synlap durmagy.

XIX asyrdan bări basylyp alynmaga we koloniýalaşdyrmaga başlanan yslam geografiýasynda Birinji jahan urşunyň öňüsrysasynda Günbataryň basyp almadyk iki sebiti galypdy: bularyň biri Anadolynyň suwsyz tebsiräp ýatan ýerleri, ikinjisi-de Owganystanyň daglyk sebitleri.

Birinji we ikinji jahan uruşlaryndan soň çäklerini Günbataryň çeken birnäçe musliman ýurdy guruldy we garaşsyzlygyny aldy. Emma bu ýurtlaryň juda azy garaşsyzlygyny hakyky göreşin netijesinde gazanyp bildi. Köpüsi bolsa Günbataryň özi tarapyndan öz erkine goýberildi. Edil şolar ýaly XX asyryň ahyrynda sowet geografiýasyndaky musliman respublikalar-da (Russiyanyň içindäki awtonom respublikalardan we oblastlardan başgasy) töötänlük bilen we özleri islemezden garaşsyzlygyny aldylar.

Garaşsyzlygyny alan musliman ýurtlar ösmek, galkynmak we Günbataryň yzyndan ýetmek üçin birnäçe ýola, emele, usula yüz urdy. Günbatardan parlament, demokratiýa, saýlawlar, profsoýuzlar, zawod-fabrikler, metbugat serişdeleri ýaly birentek zady kopiýalap aldylar. Emma bularyň biri-de garaşylan netijäni bermedi.

Çünki muslimanlar Günbatar ösüşiniň aňyrsynda ýatan pelsepewi düşünje, nukdaýnazary, durmuşa bokan garayşy bilen gyzyklanmagyň ýerine diňe onuň önumlerini alyp, gysga ýolda maksatlaryna ýetjek boldular. Ýagdaý şeýle bolansoň, garaşylan netijäni gazanyp bilmediler.

Belki-de soň üçin bolsa gerek, soňky ýetmiş-segsen ýylда Günbataryň goşunlary bilen garşylaşan musliman goşunlary gumbaýrak deýin dargadylar. 1967-nji ýylyň Arap-Ysraýyl urşy ýa-da togsanynjy ýyllar we şondan soňky birinji we ikinji Pars aýlagy uruşlary munuň iň bärkije mysallary. Häzirem su ýagdaýy Eýran başdan geçirýär.

XX asyry dünýewi we dinçi diktaturalar, harby döwlet agdarylyşyklary, ýeke-täk adam ýa-da maşgala dolandyryşlary bilen yrýa eden yslam geografiýasy XXI asyrda-da öñki ýalňyşlyklaryndan ders alarly däl, gaýtam tersine, bu geografiýada adam hukuklarynyň, demokratiýanyň, şahsy azatlyklaryň, gündelik hak-hukuklaryň çygly we örüsü barha daralýar. Ýogsam bolmasa muslimanlary birinji halas etjek zat şu gymmatlyklaryň belende göterilmegi we bularyň dilujy däl-de iş ýüzünde amala aşyrylmagydyr.

Häzir yslam geografiýasynyň iň garaňky ýurdy bolan Owganystandan iň aýdyň ýurdy bolan Türkýä çenli çar künjegindeki adamlar Günbatara gidip arzuwlaýyşlary ýaly durmuşda ýaşamagyň hyýalynda gezýärler. Mümkinciliği barlar şonsuzam gidýär, ýoklaram elde baryny-ýogunu sarp edip gitjek bolýar, hatda munuň üçin janlaryny howp astyna salmakdanam gaýtmaýarlar.

Ýekeje pursatlyk üçin millionlarça musulmanyň küýseýän we arzuwlaýan durmuşynyň yslam geografiýasynda berkarar edilendugini göz öňüne getirip görün. Marokkodan başlap Türkýä, ol ýerdenem Eýrandyr Pákistanyň üstünden Indoneziýa çenli adamlaryň hakyky manyda demokratik we hukuk döwletinde ýasaýandygyny, hemmeleriň kanunyň öňünde deňdigini we Gurhanda birnäçe ýerde ýanjalyp aýdylan «isi oñarýan adama beriň» aýatynyň hutma-hut ýerine ýetirilişini göz öňüne getiriň.

Marokkodan howalanan ýolagçy Türkýede, Eýranda, Pákistanda ýa-da Täjigistanda başyna näme bilen garşılaşjagyny, bolmajak işleriň başyna inmejegini bilse we gorkman-ürkmän arkaýyn gezip bilse. Edil şwesiýalynyň Londonda, Parižde, Nýu-Ýorkda ýa-da Melburnda arkaýyn gezip bilşı ýaly.

Eger şeýle bolaýsa dagy, yslam geografiýasynda durmuş jennete dönerdi, hiç kimse ýurduny taşlap eklenç üçin ýat ýurtlara gitäge zerurlyk duýmazdy, belki-de, göce-göçlüklər tersine bolardy.

Günbatar tarapyndan itilip-silterlenen, basylyp alynan, koloniýalaşdyrylan Ýaponiya, Hytaý, Günorta Koreýa, Taýwan ýaly ýurtlar başdan geçiren kösençliklerinden degerli netije çykaryp, gaýtadan aýaga galmagy başardylar. Häzir bu ýurtlar Günbatara tehnologiýa önumlerini satyp, hamana ädikçiniň özüne ädik satýarlar.

Elbetde, Uzak Gündogar ýurtlary-da entek demokratiýany doly özleşdirip ýetişmediler. Emma özleşdirip ýetişen bir zatlary

bar, olam – ylym-bilim, pähim-paýhas we ýedi ölçäp bir kesmek. Olar ylym-bilimi we pähim-paýhasy özlerine çelgi edinendikleri üçin göz öňüne tutan maksatlaryna aňsat ýetdiler.

Eýsem edil şular ýaly ugur-ýoldan yslam dünýäsi ýöräp bilmezmi? Hernäme-de bolsa, akylyň ýoly bir ahyryn. Olary üstünlige ýetiren ylmy we rasional düşünje formasy bizi-de salamatlyga ýetirip biler.

Esedulla OGUZ,

Germaniyada ýasaýan türkmen žurnalisti.

Sişenbe, 06.08.2024 ý. Publisistika